

негативне оцінювання своїх якостей, мають високу емоційну зрілість, активність, незалежність, самостійність.

Отже, сформульована нами гіпотеза доведена. Дійсно, особливості самооцінювання та саморегуляційних умінь взаємопов'язані з рівнем самоствавлення. Так, старшокласники з позитивним самоствавленням характеризуються високим рівнем самооцінки та саморегуляції. Натомість, старшокласники, самоствавлення яких має негативну спрямованість, схильні до заниженого оцінювання своїх можливостей та низького рівня розвитку саморегуляційних умінь.

Література:

1. Андрійчук І. П. Дослідження особливостей Я-компетенції учнів різного віку / І. П. Андрійчук // Практична психологія та соціальна робота. 2011. № 8. С. 11–13.
2. Баранник В. Самооцінка та її місце в структурі самосвідомості / В. Баранник // Соціальна психологія. 2008. № 9. С. 95–101.
3. Кутишенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. К.: Центр навч. л-ри, 2005. 128 с.
4. Пантилеев С. Р. Методика исследования самоотношения / С. Р. Пантилеев. М.: Смысл, 1993. 32 с.
5. Рева М. М. Особливості життєвої перспективи в підлітковому та юнацькому віці / Марина Митрофанівна Рева // Психологія і особистість. 2015. № 1. С. 126–139.

УДК 355.4.044.7:94

ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИВЧЕННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ СФЕРИ КУЛЬТУРИ

Веденєєв Д. В.

*Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
(м. Київ)*

zastava67@i.ua

Однією із магістральних воєнно-політичних тенденцій у сучасному світі стало утвердження неконвенційного (асиметричного, «гібридного») типу протистояння, арсенал якого який включає інноваційні технології ерозії національних соціокультурних систем, конструювання й демонтажу соціальних спільнот із завданими ментально-психологічними властивостями, набуття війною (конфліктністю) всеосяжного характеру, з глибоким охопленням і віртуально-інформаційного простору.

Серед провідних чинників формування безпекового середовища у сучасному світі Воєнна доктрина України (затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555) називає «перенесення ваги у воєнних конфліктах на асиметричне застосування воєнної сили не передбаченими законом збройними формуваннями, зміщення акцентів у веденні воєнних конфліктів на комплексне використання воєнних і невоєнних інструментів (економічних, політичних, інформаційно-психологічних тощо), що принципово змінює характер збройної боротьби» [1].

Аналіз сучасних уявлень про сутність «гібридного протистояння» дозволяє сформулювати певні властивості, котрі вирізняють асиметричне протистояння від «класичних» типів конфліктності, зокрема, застосування принципово нових форм і технологій невійськового насильства з акцентом на ураження управлінської, інформаційно-психологічної сфери та суспільної свідомості противника; штучне створення та пріоритетне використання неурядових організацій та рухів, ЗМІ. Відтак, культурно-інформаційна (ментальна) сфера стає пріоритетним об'єктом ураження [див.: 4]. Узагальненою назвою комплексу невійськових методів протиборства «гібридної війни» є «організаційна зброя» (ОЗ).

Метою застосування ОЗ є самодезорієнтація й самодезорганізація противника, хаотизація державного й суспільного життя, втрата жертвою здатності до опору через глибинну ерозію ідейної, управлінської та культурно-духовної сфери. Особливе значення надається досягненню прихованого управління культурно-світоглядом сферою з метою перекодування ментального поля населення країни-жертви шляхом ерозії його соціокультурної та етнорелігійної матриці [див.: 2-3].

Мета – постановка питання про системний інформаційно-просвітницький впливу для роз'яснення комплексу загроз гібридного характеру, творення й висунування інноваційних підходів до формування системи захисту, передовсім, саме соціокультурного простору України, що передбачає прискорене озброєння необхідними знаннями й професійними навичками управлінських кадрів соціокультурної сфери.

З цього погляду інтерес становить запровадження у листопаді 2019 р. міжнародного проекту «Академічна протидія гібридним загрозам – WARN» # 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SVNE-JP» [6], сутність якого полягає у запровадженні превентивного навчання та підготовки громадян України «як агентів захисту агентів позитивних змін для загальнонаціонального поширення знань та навичок цивільної оборони проти гібридних загроз». Висунута мета скеровує учасників проекту до заповнення науково-пізнавальних й навчально-методичних лакун в галузі безпеки в різних сферах професійної діяльності,

забезпечення підвищення професійної, громадянської та соціально-психологічної стійкості до гібридних загроз в Україні.

У центрі уваги проекту – запровадження у сферу вищої освіти України профільних навчальних дисциплін з проблематики виявлення та протидії різноплановим гібридним загрозам. Проект реалізується в межах Програми Європейського Союзу Еразмус+ за напрямом «Розвиток потенціалу вищої освіти». Координатором проекту виступає факультет інформаційних технологій Університет Ювяскюля (Фінляндія)

Основними співвиконавцями проекту від України стали Харківський національний університет радіоелектроніки, Український католицький університет, Державний університет інфраструктури та технологій, Національний університет «Острозька Академія», Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України та Горлівський інститут іноземних мов «Донбаський державний педагогічний університет». До реалізації проекту у грудні 2019 р. приєдналося Міністерство освіти і науки України, адже очікується, що отримані напрацювання надалі будуть залучені для розробки програм навчання і підвищення кваліфікації педагогічного складу в інтересах розбудови безпечного громадянського середовища в Україні.

Водночас, проект переслідує ціль запровадження міждисциплінарних та короткострокових сертифікованих освітніх програм, спрямованих на протидію гібридним загрозам, розбудову експертної інфраструктури для проведення міждисциплінарних досліджень і дослідницько-орієнтованих занять [5]. Концепцією проекту передбачається адаптація змісту освітніх програм у 7 галузях освіти, розробка курсів з протидії гібридним загрозам для сфери освіти, підготовка адаптованих освітніх програм та курсів, створення міжгалузевого середовища з питань протидії гібридним загрозам.

Показовим є впровадження у рамках програми WARN навчальної дисципліни «Теорія безпеки соціокультурних систем» (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв) [7], оскільки аналіз соціокультурного середовища з метою виявлення існуючих у ньому проблем та розробка алгоритмів (методів) захисту культурно-ментальної сфери від гібридних загроз є професійно значущими для сучасного менеджера соціокультурної діяльності, важливе з погляду формування активної суспільної позицій громадянина України. Метою курсу вважається підготовка студентів до розуміння й професійної протидії загрозам соціокультурній системі України, ознайомлення їх із методикою виявлення та аналізу відповідних небезпек, організаційно-правовими основами, формами і

методами протидії загрозам безпеці національній культурно-гуманітарній сфері як складової менеджменту соціокультурної діяльності.

Когнітивною та прикладною метою опанування згаданою навчальною дисципліною має стати набуття студентами таких компетентностей й навичок як:

– здатність розв’язувати складні задачі і проблеми в сфері менеджменту соціокультурної діяльності, пов’язані із забезпеченням безпеки соціокультурних систем;

– спроможність приймати обґрунтовані рішення для організації заходів із забезпечення безпеки соціокультурної сфери;

– готовність взаємодіяти з представниками інших професійних груп різного рівня для організації міжвідомчих заходів із протидії загрозам у соціокультурній сфері;

– спроможність до планування, обґрунтування та обговорення результатів управлінської та інформаційно-аналітичної діяльності з протидії загрозам соціокультурній системі України у межах власної компетенції та професійних обов’язків;

– готовність вирішувати соціокультурні проблеми за невизначених умов і вимог та надавати відповідні науково-обґрунтовані, професійні рекомендації та висновки, керуватися відповідними нормативно-правовими нормами та концептуальними документами із забезпечення національної безпеки України.

Відповідно, зміст курсу складається із таких основних тем:

– поняття про соціокультурні системи та провідні чинники загроз їх стабільності у сучасному світі;

– ретроспективний огляд формування форм і методів деструктивного впливу на соціокультурну сферу життєдіяльності суспільства;

– особливості глобалізаційних впливів на національні соціокультурні системи;

– внутрішні чинники потенційних загроз соціокультурній сфері України;

– деструктивні технології з ерозії інформаційно-культурної сфери в стратегії «гібридної» (асиметричної) війни;

– «м’яка сила» та «публічна дипломатія» як явище сучасних міжнародних соціокультурних відносин;

– організаційно-правові засади забезпечення соціокультурної безпеки України.

Література:

1. Воєнна доктрина України. Затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>

2. Веденєєв Д. Партитура «гібридної» війни: вибір зброї // *Виклики і ризики. Безпековий огляд Центру дослідження армії, конверсії та роззброєння*. 2019. № 5. – С.16–29.
3. Веденєєв Д. «Вишукана» гібридна зброя: ураження свідомості керівників та інтелігенції // *Виклики і ризики. Безпековий огляд Центру дослідження армії, конверсії та роззброєння*. 2020. № 9. С. 20–32; № 10. С.14–26.
4. Веденєєв Д. Асиметричний («гібридний») тип конфліктності: культурно-інформаційна складова // *Культурологічні та мистецтвознавчі паралелі: науковий і практичний вимір*. Матеріали міжнародного симпозиуму, присвяченого 50-річчю Національної академії культури і мистецтв. 6 червня 2019 р. К.: НАКККіМ, 2019. С.297–299.
5. МОН розпочне проект із протидії гібридним загрозам. URL: <https://osvita.ua/vnz/68371/>
6. Офіційний сайт проекту: <https://warn-erasmus.eu/ua/>
7. Теорія безпеки соціокультурних систем: методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності». К.: НАКККіМ, 2021. 22 с. URL: <https://warn-erasmus.eu/ua/project-overview/>

УДК 316.614+159

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Волошина Т. А.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

tanya.voloshina.80@ukr.net

Дослідження специфіки спілкування у підлітковому віці є актуальним у даний час, що зумовлено рядом особливостей становлення особистості підлітка в сучасному інформаційному суспільстві. Підлітковий вік є складним етапом у становленні особистості. З одного боку, підліток ще дитина, не має достатнього соціального досвіду для самостійного життя. З іншого – він відчуває себе дорослим, прагне відповідного ставлення з боку оточуючих. Таке становище провокує кризові прояви у спілкуванні підлітків з оточуючими, конфлікти, труднощі і протиріччя, які потребують вирішення. При цьому налаштування підлітків на міжособистісні стосунки та притаманні їм тенденції взаємодії часто відображають їх особистісну незрілість, максималізм, внаслідок чого спілкування з однолітками ускладнюється, з'являються конфлікти та труднощі у встановленні контактів. Такі налаштування підлітків базуються на